

גיור קטנים בזמן הזה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

שאלה

ברכת ה' וישע רב

כפי שדיברנו בעל פה, הציר המרכזי בעניין גיור קטנים סובב והולך סביב שאלת ה"זכין לקטן" על ידי בית דין, גם אם ידוע (בגדר "אנן סהדי") שלא ישמור תורה ומצוות, לפי נסיבות חינוכו וסביבתו. השאלה נחלקת לשתיים: האם יש "זכייה" בדבר, להיות יהודי חילוני במקום להישאר נכרי, ואם תמצי לומר כי הזכות אכן קיימת, כפי שנוטה דעת כת"ר, וכי אריך למיעבד הכי? ... אשמח לשמוע דעת כת"ר בנקודת מוקד זו של הגדרת ה"זכין".

בברכה נאמנה.

תשובה

ב"ה, יום שהוכפל בו כי טוב, לסדר 'דרך המלך נלך', התשנ"ז לפ"ק.

לכבוד ידידי הנעלה מוהר"ר... שליט"א, שלום וברכה.

ביחס לשאלתך הטעונה, העומדת עכשיו ברומו של עולמנו, בעניין גיור קטנים בין העולים מרוסיה, כבר דשו הרבה בשאלה זו גדולי הרבנים בדורות עברו.

מכל מקום, אנסה לקצר ולדון רק במה שנראה לפענ"ד נצרך לדיון על המצב הקיים, שהוא מצב חדש שלא היה מעולמים, שנתכנס ציבור כה גדול של עולים שמעמדם כיהודים הוא במקרה הכי טוב מסופק, ובהרבה מקרים ברור שהם אינם יהודים לגמרי, והילדים גדלים בין יהודים, וכבר הולכות ונוצרות בעיות קשות בחברה, בהיות הללו נטמעים בין יהודים, והם פסולי חיתון.

איתא בכתובות (יא, א):

"אמר רב הונא: גר קטן – מטבילין אותו על דעת בית דין. מאי קא משמע לן, דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו? תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו. מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה, דהא קיימא לן דעבד – ודאי בהפקירא ניחא ליה, קא משמע לן דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן – זכות הוא לו".

בהמשך מבואר, שהטעם הזה – "זכות הוא לו", נצרך רק "אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר" כפירושו של רש"י (שם), או אם הוא יתום הבא מעצמו. אבל אין צורך לסברא זו "בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון".

בעיות שונות יש לברר בהקשר זה.

א. גיור בזמן הזה

כבר עמדו ראשונים על השאלה: איך ניתן לבית דין בזמן הזה להזדקק לגירות בכלל, אפילו של גדולים? הלא בית דין של הזמן הזה אינו אלא בית דין של הדיוטות, וכלשון הטור (ח"מ ס' א) "דשליחותייהו דקמאי עבדין, ומסקינ דלא עבדין שליחותייהו אלא במידי דשכיחא ואית ביה חסרון כ"ס", ולכאורה שני אלה אינם בגירות (וראה בית יוסף שם). ובפרישה (שם) מסביר שמשמעות התנאים "דשכיח ויש בו חסרון כ"ס" היא משום תקנת הציבור "שלא תנעל דלת בפני לוויין". וראה בסמ"ע (שם ס"ק ג) שכתב: "ונראה לי דהוא הדין לשאר עניינים גדולים, שהרי מצינו שאמרו לקבל גרים בזמן הזה, אף על גב דלא שכיח". נראה שבכנותו גירות "עניין גדול", נגרר אחרי הר"ן (הובא בבית יוסף שם), "דמקבלין גרים אף על גב דלא שכיח, דלהכניס אדם תחת כנפי השכינה עדיף מממונא דשכיח".

הרי מפורש שעצם הכנסת אדם יחיד תחת כנפי השכינה נחשב "עניין גדול", השווה בערכו לתקנת הציבור "שלא תנעל דלת בפני לוויין". מעתה, בנידון שלנו, המדובר הוא לא בלבד בהכנסת אדם אחד או אפילו רבים תחת כנפי השכינה, אלא שיש פה תקנה דחופה לטובת הציבור כולו, שהרי אם הקטנים הללו לא יגורו כדן, הלא מן הסתם גויים לא יהיו מצויים להם תמיד לישא, ואף ישראל לא יוכלו לישא, וכמו שאמרו במסכת גיטין (מג, ב) לגבי חצי שפחה חצי בת חורין שכפו את רבה לשחררה כי "מנהג הפקר נהגו בה", ועינינו הרואות כמה הפקרות מתפשטת בחברה, ואחריתה מי ישורנה. והרי בענייננו אין המדובר בתקנה חדשה, שהרי בית הדין מגיירים קטן מצד הדין כמו שנתבאר, שעצם הגיור הוא "עניין גדול"; אבל אם נימנע מלהזדקק לעניין גדול זה – ההימנעות הזאת, לאיזו תכלית שתהיה, עלולה להמיט אסון גדול על הציבור, שתיווצר קבוצה גדולה של מופקרים ומופקרות, חס וחלילה. הרי בגלל סיכון כזה תיקנו לעקור איסור ולשחרר חציה שפחה, וכך נפסק להלכה ברמב"ם (הל' עבדים ט, ו).

וראה שכתב רבינו הגדול (שם): "כופין את רבה ומשחררה כדי שתנשא ויסור המכשול, וכן כל כיוצא בזה". הרואה יראה ששחרור שפחה הוא בעצם גירות, כיון שבכך הוא מכניסה לקהל ישראל. ובעניין זה אין שואלין אותה מה רצונה, אלא כיון שהאדון – יש לו רשות עליה, מכניסה לכלל ישראל כדי להסיר המכשול. וראה תשובות הרמב"ם (בלאו ס' ר"ח, עמ' 387) שרבינו הגדול הסתמך על תקדים כזה למעשה, וכתב: "וכבר מצינו שחכמי התלמוד התירו לעבור על אסורי הנאה ושחררו אמתא עד שלא נשאר מכשול לפריצים (גיטין לח, א), ואיך נסכן אנו בבנות ישראל לצאת לתרבות רעה?". והרי גם דבר זה אינו ודאי, כי מי יערוב לנו שתמצא בחור מישראל להינשא לו? אלא כך הוא דרכו של עולם, ואנו סומכים על כך שאם תהיה מותרת לבוא בקהל – מן הסתם יוסר המכשול. והרי בנידון שלנו, קל וחומר בן קל וחומר הוא שצריך להסיר המכשול, כי גדול הוא לאין ערוך, ובוודאי נכלל דבר זה במה שמכנה הרמב"ם "כל כיוצא בזה". ואף על פי שגדולים החמירו בדורות האחרונים לא לגייר קטנים כי אם בתנאים מאוד מסוימים, וגדרו גדרים שונים בזה, הלא ברור שכל אלה אינם אלא חששות בעלמא, שהרי מעיקר הדין "עניין גדול" הוא הגיור, וכנגד החששות ההם עומד מכשול גדול לכל הציבור כולו.

ב. הגיור כזכות

יש שהעלו חשש, שאם אין שום הבטחה שהמגור יתחנך על ברכי התורה והמצוה – שוב אין כאן זכות, שהרי מן הסתם, כשיגדל ימשיך באורח החיים שאליו הורגל בבית הוריו או בבית קרוביו הגויים. ברם, כתבו התוספות במסכת סנהדרין (סו, ב ד"ה קטן): "ונראה דזכיייה דגירות לא דמי לשאר זכיות. דמה שבית דין מטבילין אותו, אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה. והא דפריך בכתובות (יא, א): תנינא זכין לאדם שלא בפניו; ומשני: מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה – היינו משום דאם הייתה חובתו, לא היה לבית דין להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה. ואפילו בתינוק דלאו בר דעת – חשיב גר".

כלומר, כיון שאין כאן עניין של זכיה רגילה, ברור שאין חלות הגירות תלויה כלל באפשרות לזכות בעבור הקטן. הגירות חלה מכל מקום. הגמרא מעלה את השאלה של זכות רק מפני שאינו ראוי לבית דין לעסוק בדברים שהם חובה לבני אדם. בית דין, ראוי להם לפעול כאביהם של יתומים וכן של כל הנצרכים, והיינו שפירש רש"י (כתובות יא, א ד"ה על דעת בית דין): "והן נעשין לו אב". כלומר, כיון שמעיקר הדין בית דין יכולים לגייר גוי קטן, וכיון שלהכניס נפש אחת תחת כנפי השכינה זהו "עניין גדול", לפיכך ראוי לבית דין להכניס עצמם בדבר זה ולהיעשות לו אב. אבל, כל זה אמור רק אם אין כאן חובה לו, אבל במקום חובה, כיון שאין אחריותו של גוי קטן מוטלת על בית דין מתחילה – אין לבית דין "להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה". אילו היה מדובר בישראל יתום, הרי בית דין חייבין לטפל בו מכל מקום, ואפילו יש מקצת חובה בדבר. אבל בגוי – אין בית דין מזדקק אלא משום שיש כאן "עניין גדול", והוא דווקא שלא יהיה בו חובה.

מעתה נראה אנו, איזו חובה יכולה להיות כאן? ברור שעצם הגירות הוא זכות גדולה, שהרי הוא נכנס תחת כנפי השכינה, וממילא אף הוא נכלל במה ששנינו (סוף מכות): "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר' (ישעיה מ"ב, כא)". ופירש הרמב"ם (שם): "מחמת רבוי המצוות, אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות, ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה". ומביא שם דוגמא של מעשי צדקה וגמילות חסדים, שרוב בני אדם תזדמן להם מצוה כזו.

שמה תאמר, הלא כנגד מעשה אחד של מצוה, אם לא יחנכוהו לתורה ויראת שמיים הלא מן הסתם יעבור כמה וכמה עבירות חמורות כקלות בחיבי כריתות ומיתות וכיוצא בזה! זה אינו, כי קלקלתו – תקנתו. הלא כבר פירש רבינו הגדול (הל"מ מ"ג, ג) במי שחי "לבין הגויים וגדלוהו הגויים על דתם – שהוא אנוס", והוא פטור מכל העונשין. היינו שהשוו בגמרא (שבת סו, ב) תינוק שנשבה בין הנוכרים וגר שנתגייר בין הנוכרים – שניהם אינם חייבים אלא חטאת אחת, כאשר יודעו על כל סוג עבירה שעברו. אבל מעונשין – ודאי פטורים הם. נמצא שהגירות היא זכות גדולה, ואין שום אפשרות של חובה כלל.

ג. הצורך החיוני שבגיור בימינו

ואמנם, הרואה יראה בכמה תשובות של גדולי הפוסקים בדורות האחרונים שפקפקו בזכות הגיור, אבל מבין השיטין עולה ברור שעיקר החשש שלהם היה כדי להרתיע את בחורי ישראל שלא יקחו להם נשים מכל אשר בחרו מגויי הארץ, ורצו לגדור גדר כדי להרחיקם מקהל ישראל. ראה למשל דבריו היוצאים מלב כואב של הגר"י וינברג זצ"ל, בספרו שרידי אש (ח"ב ס"ו צו): "אין לנו ללמד זכות

על אלה שנשאו נוכריות. אדרבה, עלינו להתרחק מהם ולהיבדל מהם, ולהכריז על בניהם ובנותיהם שהם גויים גמורים ואסור להתחתן בהם".

ודאי שבתנאי החיים בגולה – צדקו דבריהם, וחייבים דייני ישראל לעמוד על המשמר לא ליתן יד לפושעים. אבל לא כן המצב היום בארץ. ההימנעות מלגייר קטנים, לא רק שלא תתרום להרתיע מפני נישואי תערובת, אדרבה – היא תביא להתפשטות המגיפה בצורה נוראה, רח"ל. לפיכך, בנידון שלנו, ברור שאין להוסיף סייגים וגזרות אלא שיש להעמיד הדין על תלו, ולהכניס כל הנפשות הללו תחת כנפי השכינה בלי היסוס ובלי שהיה כלל וכלל.

מובן מאליו שאחרי שבית דין מגייר קטנים ובכך נעשה להם אב, צריך לטפל בצרכיהם הרוחניים, וצריך למשוך אותם בעבותות אהבה לחינוך יהודי כראוי. חייבת החברה שלנו לספק להם בתי ספר שבהם ילמדו להתקרב לתורה ומצוות, ואין צריך לומר שיש לנסות לשכנע את ההורים שגם הם יתקרבו ליהדות. אבל בשום אופן אין להעמיד תנאים כאלה או אחרים לעצם גיור הילדים, שהוא תקנת הציבור כולו. כך נראה לפענ"ד, וה' יצילנו משגיאות. ויתקיים בנו מהרה מקרא כתוב (ישעיהו י"ו, ט): 'והביאו את כל אחיכם מכל הגוים', ואומר (ישעיהו ס"ה, יט): 'וגלתי בירושלם וששתי בעמי'.

לסיכום: מעיקר הדין מותר לגייר קטנים בזמן הזה. התנגדות הפוסקים נבעה בעיקר מחשש של התבוללות – שבחורי ישראל יקחו נשים נכריות ויבקשו לגייר הילדים, אולם כיום המצב הוא הפוך, שדווקא אי הגיור עלול להביא לסכנה זו. מאחר שמדובר בסכנה ממשית של התבוללות יש להעמיד את הדברים על עיקר הדין ולגייר קטנים על פי בקשת הוריהם.